HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

ועשיתינהו. כפיתי אותם בחזקה ומפני שטרחתי עליו ליכנס לו לפניס משורת הדין מחבביני: **ואי דינא הוא.** אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה שעל כרחו יפטור אמת: **המבזבז.** לענייס: **מחומש.** שבנכסיו שלא יצטרך לבריות: **עשר אעשרנו.** שני עישורין הוו להו חומש: **והא לא דמי כברא לקמא.** דכי שקלת לקמא פשו להו ט' וכי הדרת מדלית מעשר דידהו לאו כי קמא הוא ואין כאן חומש בשניהס: **אעשרנו.** מדלא כתיב עשר אעשר לך הכי קאמר אעשרנו כראשון כלומר מעשר שני יהא כראשון: **שמועות הללו.** דרבי אילעא בתקנת אושא: **מתמעטות והולכות.** מאמוראים. כראשונה א"ר אילעא אמר ר"ל משום דר"י בר חנינא השניה ר' אילעא אמר ר"ל שלישית ר' אילעא לחודיה: **וסימניך.** בסדר ההלכות וכו' תדע סדר מיעוטן: **קטנים כשבו וכזבו.** בניו ובנותיו כשהן קטנים כותב נכסיו המבזבז אל יבזבז ומעתה לא תתלוץ בגיזו שלשה ובגיזו שניס ובגיזו אחד: **מגלגל עם בנו.** אם מסרב מלמוד יגלגל עמו בנתת ובדברים רכיס: **יורד עמו לחייו.** לרדותו בדלועה ובחוסר לחס: רב שמואל בר שילת מלמד תינוקות היה: **וספי ליה כי תורא.** הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ואוכסו מאכל: **לתעניתא מעת לעת.** להתענות כל היום וחיובא לשעות מקודס לכן שנתייס כדאמרינן ביומא (דף פב.): **ובתינוקת.** שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד תורה. ותרתי סרי דקאמר שנת שתיס עשרה גופא קאמר דאי בת שתיס עשרה ויום אחד דאוריתא היא שמביאה שתי שערות ובת עונשיס ואין צורך לו ללמוד מתמיקתו של אביי: **לא חיי.** אם לא ברפואה בדוקה: **מרתא דדיס.** מרה של דיס שקורין וולטו"ר: **נשפייה ונשקייה.** תמשאנו ממנו ותשקנו ממנו בשכר: **אלופא דדיקלא.** סיב שגדל סביב דקל תומר כעין ווילנ"ה שכורך את עץ הגפן: **המכניס את בנו.** ללמוד תורה: **רץ אחריו.** להברותו ולהחייותו: **ואין מגיעו.** מסוכן הוא למות מרוב חולשו: **תביריו רצין אחריו.** להיות פקחין בתורה כמותו: **הא דכחיש.** אל יכניסנו שמסוכן הוא פן יחלים וימות: **דבריא.** יכניסנו לפי שמתפקח: **שמכרה בנכסי מלוג.** הקרן: **הבעל מוציא.** דשויוהו רבנן כלוקח והוא לוקח ראשון: [**נאוכלוסא.** אסיפת בני אדם]: **הגא מיניה.** דר' יוסי בר חנינא מרה[1] הוא: **זה הון בניו ובנותיו קטנים.** שתמיד יוס ולילה הן עליו והיא לדקה שאינו חיוב עליו בהס: **הון ועושר בניתו.** שאין הממון כלה ואעפ"כ לדקתו עומדת לעד: **זה הלומד תורה ומלמדה.** מתקיימת בו הרי הון ועושר בניתו ולדקתו עומדת לעד על שטרח ללמד לתלמידיס: **זה הכותב בו'.** הספריס קיימיס לו שאינס כליס ולדקתו עומדת לעד: **לאינלויי.** מי קרוב וקודס בגחלה: אווש

עשיתינהו בעי. האי עשוי לריך לומר דהיינו בדברים כי ההוא דלקמן (דף נג.) מעלאי דידי היינו עשוי והשתא אתי שפיר דאמר עשיתינהו בעי דאם מן הדין היה מה היה לו לעשותם בדברים היה לו להלקותם ולכופס עד שיזונו אותו וכן פר"ת ומיהו מצינו עשוי שלא בדברים כגון אין מעשין אלא לפסולות (לקמן דף עז.): **אל יבזבז יותר מחומש.** מפרש בירושלמי שפעם ראשונה יכול לבזבז חומש ומכאן ואילך בכל שנה ושנה יתן חומש הריוח:

שיהא אדם מגלגל עם בנו עד י"ב שנה. והא דתנן במסכת אבות (פ"ה) בן עשר למשנה לא שירד עמו לחייו אלא לגלגל:

וספי ליה כי תורא. ולא ירד עמו לחייו עד י"ב שנה והא דתנן במסכת אבות בן חמש שניס למקרא היינו לגלגל ולא למיספי ליה:

בר שית למקרא. היינו בר שית ויום אחד דומיא דבר עשר למשנה דהוי בר עשר ויום אחד דומיא דבר שית למקרא לא הוי דומיא דבן עשר למשנה דבר שית למקרא היינו למיספי ליה כי תורא ובר עשר למשנה לא למיספי ליה אלא לגלגל עד י"ב שנה:

ובת תריסר לתעניתא. פירש בקונטרס שנת י"ב ומשום חיוך ולר"י נראה דבת י"ב שנה ויום אחד קאמר דומיא דבר עשר כדפרישית ואשמעינן דלית לן השלמה לרבנן כר"י בפרק בתרא דיומא (דף פב.) והא דפי' נמי בקונטו' בתינוקת שהיא ממהרת להביא כח לא היה צריך לפרש כן אלא שחיוך שלה שנה לפני גדלותה דהיינו י"ב שנה ויום אחד כמו תינוק שחיוכו שנה לפני גדלותו:

ומאי אסותיה. פר"ת שלא יאכלו אבל אין נראה לפרש לאחר שנאכלו דהא אמר לא חיי משמע דאין רפואה מועלת לו:

הבעל מוציא מיד הלקוחות. אגיגא דר"י דאמר קנין פירות בקנין הגוף דמי לא צריכא לתקנת אושא אלא לריס לקיס ולאיגא דריס לקיס מסיק לה בפ' החובל (ב"ק ד' פח: ושם) אי נמי לר"י נמי אצטריך כגון נותן מתנה לאשתו שקנתה ואין הבעל אוכל פירות מ"מ דכתב לה דין ודברים [1] אין לי בפירות נכסייך אבל אין לומר דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהס דהא תנן בפרק הכותב (לקמן דף פג.) דאס מכרה ונתנה קייס [2]: יתיב

בניו ובנותיו כשהן קטנים רבי שמואל בר נחמני אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן [3] הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים [4] וראה בנים לבניך שלום על ישראל אמר רבי יהושע בן לוי כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דלא אתי לידי חליצה ויבום רבי שמואל בר נחמני אמר כיון שבנים לבניך שלום על דייני ישראל דלא אתי לאינצויי: זה מדרש דרש ר"א לפני חכמים כו': יתיב

ואין מגיעו שחלש הוא יותר מדאי ורוצה לרפאותו ולא יועיל לו א"ד חביריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו מי מרוב חכמתו ותרוייהו איתנהו הא בכחיש והא בבריא פי' דכחיש שמסוכן הוא ופן יחלש וימות ולפיכך לא יכניסנו ואי בריא הוא מכניסו לתורה פחות מבן שש ואז חביריו רצין אחריו ואין מגיעים אותו אבל מיחלש לא חליש כולי האי כיון דבריא

הוא. גרסי' בפ' מציאת האשה מעשה הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה כל מעלי יומא דכיפורי ד' מאה זוזי. יומא חד שדריה נהליה ביד בריה אתא א"ל לא צריך א"ל מאי חזית א"ל חזאי דקמלפי עליה יין ושמן אמר מפקנא כולי האי עיפינהו שדרינהו פי' כפליה כי קא ניחא נפשיה א"ל אייתי חשבוני צדקה חזא דהוי כתיב ביה שבעה אלפי דינרי קיסרי פי' צדה קלה הכינותי לדרך שאני אבוא לה קם בהדיה דמפונא והיכי עביד הכי והא א"ר אילא המבזבז וכו' ה"מ מחיים פי' שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה: א"י ב"ח באושא התקינו האשה שמכרה בנכ"מ בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות פי' אע"פ שמן הדין יהא מכרה קיים שאין לבעל בחיי אשתו אלא פירות והגוף לאשה פי' הקרן וכשמתה בעלה יורש גם הגוף אבל עתה שקדמה ומכרה מכרה מכור דומיא דבן שיורש נכסי אביו ואם מכרן אביו בחייו הן מכורים שהיורש אינו יורש אלא מה שמוצא לאחר מיתה ובאושא התקינו שיוציא הבעל מיד הלקוחות בלא דמים שעשאוהו חז"ל כלוקח משעה שכנס את אשתו ולא כיורש וכיון שהוא לוקח ראשון מוציא מיד הלקוחות: אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת. רבותינו שביבנה ואמרי לה ר"א אומר זה הון בניו ובנותיו כשהן קטנים ר"ש ב"נ אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן סמוך לפירקן: הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. ר"ה ור"ח חד אמר זה המלמד תורה ומלמדה. וחד אמר זה הכותב תנ"ך ומשאילן לאחרים. זה מדרש דרש וכו':

תורה אור השלם

1. וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:
בראשית כח כב

2. אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל עֵת:
תהלים קו ג

3. הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:
תהלים קיב ג

4. וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:
תהלים קכח ו

גליון הש"ס

גמ' באושא התקינו המבזבז. בירושלמי פ"ק דפאה כך היתה הלכה בידם וסמכום וחזרו ועמדו הסניס והסכימו ע"ד הראשונים: **שם** וכי **אפשר** לעשות צדקה בכל עת. עי' מדלג רבה אמתר סי' קכד דף ל"ד ע"ד:

מוסף רש"י

לרב שמואל בר שילת. מלמד תינוקות היה (ב"ב כא.). **וספי ליה כתורא.** האמילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין עליו שול על לוארו (שם). **באושא התקינו.** כשהיתה סנהדרין בחוצה שגלתה וישבה שם סנהדרי גדולה כדאמרינן בר"ה (לא.) גבי עשר מעטות (ב"מ לה.). **האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה.** להיות הבעל אוכל פירות בחייה וגוף הקרקע יהיה לוקח לכשתמות (ב"מ לה.) שאם ימות בעלה יוכה בהן ואם תמות היא ויירשה בעל יפפילו, וכנסי מלוג הן נכסים שנפלו מבית אביה או שהכניסה קרקעות ולא משומו בכתובתה, ולא קיבל בעל עליו אחריות ואוכל פירותיהן בחייה בתקנת חכמים תחת פרקונה, ולהכי מיקרי מלוג, שמולגן ומתחברן בעל, שאוכל הפירות כמלוגת הרשם (רשב"ם ב"ב קלט:). ומתה. וכעל יוכם שאם דבר תורה (ב"מ צו:). **הבעל מוציא.** גוף הקרקע מיד הלקוחות והכי מוקי לה בפרק האשה (לקמן עח:) תקנת אושא בגופה של קרקע לאחר מיתה (ב"מ לה.) דלע"ג דבעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעודיה משום מיהב והוי לוקח לאשה (ב"ק פח:) ומיהו להכי אהני מכירת האשה, שאם ימות בעלה בחייה יעלה הלוקח (רשב"ם ב"ב נ.).

עין משפט נר מצוה

סז א טור חו"מ סי' רנז בב"י:

סח ב מיי' פ"ז מהל' מתנת עניים הל"יב ופ"מ מהל' ערכין הל"ג סמג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רמט סעי' ה:

סט ג מיי' פ"ח מהל' מ"ת הל' ו ופ"ב הל' ב סמג עשין יב טוש"ע שם סי' רמה סעי' ה:

ע ד טוש"ע שם סעי' ח:

עא ה מיי' פכ"ב מהל' אישות הל' ז סמג עשין עט טוש"ע אה"ע סי' ל סעיף ט:

עב ו מיי' פ"י מהל' מתנת עניים הל' טו טוש"ע יו"ד סי' רנא סעי' ג:

לעזי רש"י

וולטו"ר. פרס.
ווילד"ה [וידיל"א]. קנוקנת.

תוספות רי"ד

אא"ב לאו דינא הוא מש"ה עשינהו אלא אי אמרת דינא הוא עשינהו בעי פי' הא בחזקת אב עומדים הנכסים לגבי מזונות. א"ר אילא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות דתנ"ה מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחו [חבירו] ומני ר"ע. אר"ג ב"י ואיתימא ר"א ב"י מאי קראה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך פי' משמע שנוטל שני עישורים והיינו חומש. א' מחמשה והא לא דמי עשורא קמא לעשורא בתרא פי' דקמא הוי חד מעשר ובתרא קשקיל מט' דאישתייר בציר ממאה ולא הוי בין תרווייהו חומש. אמר ר"א ה"ק אעשרנו לבתרא כקמא פי' מדלא כתיב אעשר לך: אר"י באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו בתלמוד תורה עד י"ב שנה פי' מתנהג עמו בפיוסים מכאן ואילך יורד עמו עד לחייו פי' לרדותו ברצועה ובחוסר לחם. איני והא"ל רב לר"ש בר שילת בציר משית לא תקביל מכאן ואילך קבל ואספי ליה כתורא פי' שמואל ב"ש מלמד תינוקות הוה ואספי פי' לשון ספו לי מאליה כלומר מלעיטו ד"ת כשור הלועט לגימות גדולות: ל"ק הא למשנה הא למקרא דאמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא [בר עשר למשנה] בר תריסר לתעניתא מע"ל ובתינוקת [בת תריסר] פי' ישלים תעניתו כל היום ובתינוקת פי' לפי שממהרת להביא שנה א' קודם לאיש ומדאורייתא אינה מתענה כל היום כי אם בשנת י"ג אבל כל שנת י"ב כקטנה דמיא ומדרבנן מחנכין אותה להשלים התענית שנה א' קודם הזמן: א"ר קטינא כל המכניס את בנו פחות מבן שש רץ אחריו להברותו ואינו מגיעו פי' להברותו הוא א"ר טוב לאו דינא הוא אלא אי אמרת דינא הוא עשינהו בעי פי' ה"ק בחזקת אב עומדים הנכסים לגבי מזונות. א"ר אילא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות ומעשה באחד שבקש לבזבז [יותר מחומש] ולא הניח לו חבירו ומנו רבי ישבב ואמרי לה רבי ישבב ולא הניחו חבירו ומנו רבי עקיבא אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר יעקב מאי קרא [1] וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא אמר רב שימי בר אשי ושמועות הללו מתמעטות והולכות וסימניך קטנים כתבו ובזבזו אמר רב יצחק באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו עד שתים עשרה שנה מכאן ואילך יורד עמו לחייו איני והא [2] אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [3] בציר מבר שית לא תקביל בר שית קביל וספי ליה כתורא אין ספי ליה כתורא מיהו אינו יורד עמו לחייו עד לאחר שתים עשרה שנה ואב"א לא קשיא הא למקרא הא למשנה דאמר אביי [4] אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר תליסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת בת תריסר אמר אביי אמרה לי אם האי בר שית דטרקא ליה עקרבא ביומא דמישלם שית לא חיי מאי אסותיה מרתא דדיה חיורתא בשיכרא נשפייה ונשקייה האי בר שתא דטריק ליה זיבורא ביומא דמישלם שתא לא חיי מאי אסותיה אצותא דדיקלא במיא נשפייה ונשקייה אמר רב קטינא כל המכנים את בנו פחות מבן שש רץ אחריו ואינו מגיעו איכא דאמרי חביריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו ותרוייהו איתנהו חליש וגמיר איבעית אימא [5] הא דכחיש הא דבריא אמר רבי יוסי בר חנינא [6] באושא התקינו [7] האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אשכחיה רב יצחק בר יוסף לר' אבהו דהוה קאי באוכלוסא דאושא אמר ליה מאן מרה דשמעתא דאושא אמר ליה רבי יוסי בר חנינא [8] תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה [2] אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת [9] וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר [10] זה הון בניו ובנותיו כשהן קטנים רבי שמואל בר נחמני אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן [3] הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים [4] וראה בנים לבניך שלום על ישראל אמר רבי יהושע בן לוי כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דלא אתי לידי חליצה ויבום רבי שמואל בר נחמני אמר כיון שבנים לבניך שלום על דייני ישראל דלא אתי לאינצויי: זה מדרש דרש ר"א לפני חכמים כו': יתיב

ואין מגיעו שחלש הוא יותר מדאי ורוצה לרפאותו ולא יועיל לו א"ד חביריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו מי מרוב חכמתו ותרוייהו איתנהו הא בכחיש והא בבריא פי' דכחיש שמסוכן הוא ופן יחלש וימות ולפיכך לא יכניסנו ואי בריא הוא מכניסו לתורה פחות מבן שש ואז חביריו רצין אחריו ואין מגיעים אותו אבל מיחלש לא חליש כולי האי כיון דבריא

הוא. גרסי' בפ' מציאת האשה מעשה הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה כל מעלי יומא דכיפורי ד' מאה זוזי. יומא חד שדריה נהליה ביד בריה אתא א"ל לא צריך א"ל מאי חזית א"ל חזאי דקמלפי עליה יין ושמן אמר מפקנא כולי האי עיפינהו שדרינהו פי' כפליה כי קא ניחא נפשיה א"ל אייתי חשבוני צדקה חזא דהוי כתיב ביה שבעה אלפי דינרי קיסרי פי' צדה קלה הכינותי לדרך שאני אבוא לה קם בהדיה דמפונא והיכי עביד הכי והא א"ר אילא המבזבז וכו' ה"מ מחיים פי' שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה: א"י ב"ח באושא התקינו האשה שמכרה בנכ"מ בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות פי' אע"פ שמן הדין יהא מכרה קיים שאין לבעל בחיי אשתו אלא פירות והגוף לאשה פי' הקרן וכשמתה בעלה יורש גם הגוף אבל עתה שקדמה ומכרה מכרה מכור דומיא דבן שיורש נכסי אביו ואם מכרן אביו בחייו הן מכורים שהיורש אינו יורש אלא מה שמוצא לאחר מיתה ובאושא התקינו שיוציא הבעל מיד הלקוחות בלא דמים שעשאוהו חז"ל כלוקח משעה שכנס את אשתו ולא כיורש וכיון שהוא לוקח ראשון מוציא מיד הלקוחות: אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת. רבותינו שביבנה ואמרי לה ר"א אומר זה הון בניו ובנותיו כשהן קטנים ר"ש ב"נ אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן סמוך לפירקן: הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. ר"ה ור"ח חד אמר זה המלמד תורה ומלמדה. וחד אמר זה הכותב תנ"ך ומשאילן לאחרים. זה מדרש דרש וכו':